

Islamofobia e *yihādismo* en Europa

Autor. Roberto Mansilla Blanco

Instituto Galego de Análise e Documentación Internacional, IGADI (www.igadi.org)

Texto elaborado para EsCULcA. Observatorio para a Defensa dos Dereitos e as Liberdades.
20 de maio de 2016.

Texto:

Europa está observando un auxo dos sentimentos islamófobos ao carón dunha crise socioeconómica que ameaza con derrubar a arquitectura de integración comunitaria e os compromisos sobre a defensa das liberdades, dos dereitos humanos e da lexislación humanitaria. Este proceso está acelerándose nos derradeiros anos, igualmente motorizados pola riada de atentados terroristas de corte *yihādista*; pola presenza dunha numerosa comunidade musulmá de terceira xeración en varios países europeos, pero que visualiza notables deficiencias en materia de políticas públicas que permitan a súa inclusión e integración; e pola súbita aparición do drama humanitario dos refuxiados, principalmente dos provenientes do conflito sirio, desde mediados de 2015.

Os síntomas de islamofobia dentro das sociedades europeas están ocupando cada vez máis a atención da opinión pública. Pouco despois dos atentados terroristas que sacudiron a París en xaneiro de 2015, a Rede Europea contra o Racismo (ENAR polas súas siglas en inglés), con sede en Bruxelas, advertiu nun comunicado sobre a posibilidade de “*estigmatización das comunidades musulmáns en Francia (...) especialmente dado ante o actual clima antimusulmán en Europa*”.

En maio de 2016, meses despois da renovación dos atentados terroristas en París (novembro de 2015) e dos acontecidos en Bruxelas (marzo de 2016), unha sondaxe publicada no diario francés *Le Figaro* considerou que un 47% dos franceses estiman que a comunidade musulmá existente no seu país “*é máis ben unha ameaza*”, toda vez un 68% dos enquisados argumentaron que os musulmáns “*están mal integrados*”⁰. O dato é sumamente significativo se observamos que Francia estase consolidando como “a primeira nación musulmá europea”, a tenor dos seus aproximadamente cinco millóns de cidadáns que profesan a fe islámica e máis de 2.500 mesquitas.

A integración dos case 20 millóns de cidadáns musulmáns que habitan en diversos países europeos debe constituírse nun aspecto chave e prioritario dentro das políticas públicas comunitarias. Con todo, esta problemática vese particularmente obstaculizada polos estereotipos e a desconfianza de diversas capas sociais europeas cara o fenómeno da integración multicultural e dos seus efectos nas respectivas identidades nacionais. Así mesmo, a islamofobia vese potenciada por dous factores de peso: a existencia de células *yihādistas* e a súa activación terrorista a través de redes conformadas por cidadáns europeos descendentes de inmigrantes musulmáns; e,

recentemente, pola masificación de persoas refuxiadas provenientes de países con conflitos armados (Siria, Iraq, Libia, Afganistán, África subsahariana) suscitados non só dentro da periferia europea senón a carón da profusión dun sórdido pulso de intereses xeopolíticos onde Occidente vese directa ou indirectamente implicado.

Con todo as dificultades de integración e a proliferación de estereotipos que intensifican a desconfianza, a dinámica social permite observar algúns avances en determinados aspectos relativos á integración e, incluso, á participación política de inmigrantes provenientes de países de confesión islámica. O 7 de maio de 2016, Sadiq Khan, un descendente de inmigrantes paquistanís e candidato polo Partido Laborista, foi electo cun 57% dos votos como o novo alcalde de Londres, converténdose no primeiro musulmán en rexer unha gran capital occidental.

A elección de Khan permite definir unha mensaxe de signo multicultural nun momento político e social crítico para Europa, particularmente polo avance dos populismos xenófobos en países como Austria, Francia, Finlandia, Suecia, Holanda, Bélxica e incluso Gran Bretaña, entre outros.

Xunto coa elección de Khan, resulta igualmente salientable as cada vez mais decididas declaracións públicas contra a islamofobia realizadas por parte de autoridades locais, como foi recentemente observado no caso galego. Así e todo, o clima antimusulmán e de progresiva estigmatización das comunidades islámicas non é unha sensación nova, senón que mais ben supón unha ampliación, con frecuencia polémica e preocupante, sobre as complexas percepcións existentes dentro da opinión pública occidental sobre o Islam e, particularmente, sobre o islamismo político, as súas causas e a súa heteroxénea expresión.

Un pacto infame

Neste sentido, Europa observa actualmente a polarización de manifestacións e expresións públicas, contextualizadas con reaccionarias medidas gobernamentais, pulsadas dentro da delicada liña que separa as discusións sobre as liberdades, a tolerancia e a integración das comunidades inmigrantes, especialmente daquelas de orixe musulmán.

Compre neste apartado observar a intransixencia manifestada na proliferación de movementos fortemente reaccionarios que potencian síntomas de islamofobia e confrontación cultural, como é o caso da recente aparición en Alemaña da formación Patriotas Europeos contra a Islamización de Occidente (PEGIDA en alemán), con redes de simpatías e conexión establecidas noutros países europeos.

La erección dunha especie de muro de contención contra as/os refuxiados na periferia mediterránea, focalizado no pacto político establecido a mediados de marzo de 2016 entre a Unión Europea e Turquía, extensivo a Grecia e outros países europeos da contorna mediterránea e

balcánica (principal ruta de acceso dos refuxiados) formula a perspectiva sobre a consolidación dunha política reactiva e infame que viola sistematicamente dos tratados internacionais humanitarios en materia de inmigración e asilo, así como un dos piares fundamentais do edificio de integración europeo, sendo este a liberdade de mobilidade cidadá contidas, entre outros, no Tratado de Schengen⁰.

Este proceso confirma unha tendencia de radicalización política, con acento en iniciativas anti-inmigración, que colateralmente ten as variables de carácter xeopolítico. O fomento de medidas represivas e restritivas para o paso da/os refuxiada/os por parte de países como Bulgaria, Hungría, Polonia, Romanía e Eslovaquia, entre outros, amplía o seu radio de actuación incluso dentro das minorías existentes nalgúns destes países (especialmente a comunidade xitana pero tamén inmigrantes ilegais), consolidando ese proceso político de “dereitización” que mina os cimentos propios da UE.

Pola súa banda, o pacto UE-Turquía revitaliza o interese estratéxico atlantista cara Ankara, histórico socio militar dentro da OTAN e sempiterno candidato ao ingreso na organización europea. A utilización de Grecia e Turquía como unha especie de “policías fronteirizos” e territorios de confinamento destinatarios trala deportación dende Europa da/os refuxiada/os que fuxen do conflito sirio (contabilizados en aproximadamente 2,5 millóns de persoas desde 2011) ten a súa contrapartida na propensión de axudas económicas e financeiras por parte de Bruxelas (6.000 millóns de euros ata 2018) e a aceleración dos mecanismos de admisión turcos na UE.

Por tanto, este pacto que subverte todo tipo de lexislación humanitaria, supón un considerable elemento de interese xeopolítico mutuo tanto para a UE (que permite afastar territorialmente o drama refuxiado) pero principalmente para o goberno turco de Recep Tayyip Erdogan, quen agora vese lexitimado para tentar influír dentro do conflito sirio, principalmente de cara ao seu verdadeiro obxectivo estratéxico: evitar a eventual consolidación dunha especie de tapón territorial curdo nas súas fronteiras, dende Siria ata o norte de Iraq. O silencio cómplice europeo cara a revitalización da represión militar no Curdistán turco por parte do goberno de Erdogan desde agosto pasado, é un claro exemplo dos efectos colaterais de interese mutuo existentes neste pacto.

A esta perspectiva debe engadirse a reactivación das medidas antiterroristas, con notables visos de represión das liberdades individuais, establecidas en Europa ante a vaga de atentados perpetrados por diversas células pertencentes ao fenómeno comunmente denominado como “terrorismo *yihādista*”⁰. Este aspecto intensifica igualmente a proliferación de todo tipo de estereotipos sobre as sociedades islámicas, en particular ante a súa presunta incapacidade para conciliar os valores occidentais, principalmente o laicismo, os dereitos políticos ou a democracia. Estes problemas de comprensión afirmanse igualmente sobre o fenómeno do islamismo político, as súas orixes, a complexidade da súa natureza e o seu impacto nun mundo musulmán convulsionado por seculares conflitos históricos, igualmente identificados e enmarcados dentro do sectarismo relixioso e político, pero claramente atizados e mobilizados pola penetración imperialista occidental acaecida

nos territorios de *Dar al-Islam*₀ desde mediados do século XIX.

Un inciso: o “yihādismo salafista”

Cabe, por tanto, achegarse a un exercicio de comprensión sobre fenómenos que actualmente ocupan un lugar preponderante dentro do ámbito internacional, particularmente no relativo ao controvertido concepto do “*yihādismo salafista*”. O mesmo debe igualmente enmarcarse dentro do ámbito do islamismo político e da súa heteroxénea configuración constantemente polarizada e redimensionada pola súbita aparición doutras alternativas, algunhas delas de carácter máis radical, á hora de aplicar a vixencia e preeminencia da lei islámica, a *Ša’ri’a*₀, así como na manifestación da súa expresión como movemento de rebelión e de resistencia cara a “occidentalización” e o predominio do *establishment* existente no mundo islámico, acusadas de “afastarse” do “camiño correcto” trazado polo Corán e a relixión.

Moitos deles adscritos ao credo radical do teórico islamita Sayyid Qotb, un dos principais precursores da Irmandade Musulmá₀ creada en 1928 en Exipto como xerme da ideoloxía do islamismo político. Estas alternativas tiveron especial repercusión a través do modelo impulsado pola revolución islámica en Irán desde 1979 (con especial incidencia dentro da comunidade xiíta) así como da diversidade de movementos *mujahiddín* que loitaron contra a invasión soviética en Afganistán (1979-1989), entre cuxo xerme proliferou a rama integrista *yihādista salafista*₀.

Así, o panorama do islamismo político dentro do mundo musulmán ampliou o seu radio de configuración e de actuación de diversas manifestacións de movementos integristas (Hamás, Hizbulá, Yihad Islámica, Brigadas Mártires de Al Aqsa, Abu Sayyaf, Jemaah Islamiya, redes de Al Qaeda en Iraq, Magreb e península arábica), con cada vez maior arraigo popular en diversos escenarios (Siria, Xordania, Palestina, Líbano, Indonesia, península arábica, Filipinas)

Se ben é pertinente considerar a preeminencia das raíces intrínsecas do *yihādismo salafista* como motor ideolóxico e alternativa política integrista para os países islámicos, o seu fortalecemento e expansión en diversos contextos foi un efecto directo da política occidental cara o mundo islámico, en particular tralos conflitos acaecidos tralo 11/S en Afganistán (2001), Iraq (desde 2003), Siria, Iemen e Libia (desde 2011), entre outros.

Tanto como o efecto emocional e simbólico que confire o tema palestino dentro do mundo islámico, non se debe menoscabar o exemplo de Alxeria tralo ascenso político e electoral de movementos integristas como a Fronte Islámica de Salvación (FIS), que tras gañar as eleccións lexislativas de 1992 foi descoñecido o seu triunfo electoral por parte do *establishment* e as Forzas Armadas alxerinas a través dun golpe militar que contou coa complicidade occidental (principalmente francesa) e que deu paso a unha década de cruenta guerra civil (1992-2002) e á aparición de movementos terroristas como o Grupo Islámico Armado (GIA).

Coa xénese na guerra de Afganistán contra a invasión soviética, resulta palpable observar o efecto colateral producido polo apoio financeiro e loxístico de aliados occidentais como Arabia Saudita e Paquistán, cara estes grupos integristas do *yihādismo salafista*, os cales progresivamente foron conformado outras redes terroristas como Al Qaeda e o actual Estado Islámico (ISIS polas súas siglas en inglés), unha escisión do inicial grupo de Al Qaeda en Iraq.

Baixo o amparo territorial que lle confería o réxime Talibán, en Afganistán, a aparición operativa da rede Al Qaeda a partir de 1988 e a súa proclamación dunha *yihād* contra Occidente ilustrou a perspectiva de conformación dunha rede terrorista global con enorme capacidade de actuación, tal e como se observou cos atentados terroristas en Tanzania e Quenia (1998) e do buque USS Cole nunha base estadounidense en Iemen (2000), preludio do posterior 11/S de 2001.

Neste perspectiva, e se ben as raíces do *yihādismo salafista*, da hostilidade anti-occidental e do integrismo relixioso como móbil político xa existían en diversos movementos e actores islámicos (aínda que compre mencionar que de carácter minoritario), a súa recente e acelerada expansión global debeuse notablemente á errática e intromisiva política occidental, e particularmente estadounidense, de cara ao mundo musulmán.

O radio de actuación punitiva de Washington e dos seus aliados occidentais e incluso dentro do mundo árabe, focalizouse en erradicar as fontes do *yihādismo salafista* no corazón de Asia Central (Afganistán) e Oriente Próximo (Iraq), sen decatarse (ou ben obviando intencionadamente) que as mesmas estarían mais ben establecidas en países aliados dentro da súa visión xeopolítica, como son os casos de Paquistán, Arabia Saudita e incluso Exipto, os cales gozan do apoio financeiro, militar e loxístico de Washington.

Con isto, a “guerra contra o terrorismo” impulsada polo ex presidente George W. Bush e os seus aliados árabes e occidentais desde 2001, así como as violacións á legalidade internacional e o sistema de defensa dos dereitos humanos trazadas polas políticas de Washington (Iraq, Guantánamo, Abu Graib, voos ilegais da CIA) exerceron igualmente unha influencia decisiva na radicalización e expansión dunha heteroxénea rede de movementos integristas e terroristas, cuxa potenciación antes e principalmente despois do 11/S deron paso á configuración dalgúns dos peores atentados terroristas da historia, entre os que destacan os do buque USS Cole en Iemen (2000), Riad e Bali (2002), Mumbai, Istambul e Casablanca (2003), Madrid (2004) e Londres (2005), entre outros.

Revival dos “neo-fascismos”

En Europa habitan pouco mais de 20 millóns de musulmáns. A porcentaxe de poboación musulmá nun país como Francia supera o 7,5% da súa poboación total. En perspectiva global, son mais de tres xeracións de musulmáns que habitan en Europa, principalmente en países como Alemaña, España, Francia, Austria, Suecia, Suíza, Gran Bretaña, Italia, Holanda ou Bélxica,

contribuíndo non só ao seu desenvolvemento económico e industrial senón a configurar un mosaico étnico, social, cultural e relixioso enmarcado nun contexto sumamente heteroxéneo e diverso.

Ao carón da crise socioeconómica, das tensións sociais sobre a integración da comunidade inmigrantes proveniente de países islámicos e, principalmente, das reaccións sociais e políticas en diversos países europeos ante a chegada de refuxiados, diferentes movementos e partidos de extrema dereita teñen avanzando electoral e politicamente en diversos países europeos, principalmente en Europa do Leste.

Un caso relevante ten que ver co recente avance da ultradereita do Partido da Liberdade (FPÖ) nas eleccións presidenciais austríacas celebradas en abril pasado. Este avance pode presaxiar un anticipo en chave electoral como antecedente de referencia para as presidenciais francesas de 2017, en particular porque a crise de refuxiados sirios está alentando as potencialidades electorais dos partidos de extrema dereita en Europa, desde a Fronte Nacional francesa ata o Jobbik húngaro, así como expresións de calado populista de dereitas, como é o caso do primeiro ministro húngaro Viktor Orban.

Precisamente, Orban estase a constituír como un auténtico referente político para aqueles partidos que ansían as expulsións masivas de refuxiados e inmigrantes ilegais. Líder do dereitista Fidesz, Orban ten manifestado unha deriva autoritaria denunciada constantemente dende Bruxelas, principalmente polas súas medidas represivas contra os medios de comunicación independentes, a poboación xitana, a inmigración ilegal e principalmente contra a chegada masiva de refuxiados.

Neste sentido, Europa comeza a difuminar os preceptos fundamentais do seu proxecto de integración ante o renacemento da extrema dereita ao calor da crise socioeconómica, a parálise política da UE e das tensións cara a inmigración que se impulsan coa crise dos refuxiados e os recentes atentados terrorista *yihādistas* en Europa, como los de París e Bruxelas. Entre estes partidos que avanzan electoralmente destacan o Vlaams Belang flamenco en Bélxica, a Alternativa por Alemaña (AfD), a Liga Norte italiana, o PPV holandés, Amencer Dourado en Grecia e o UKIP británico, cuxa campaña antieuropeísta está ganando adeptos de cara al referendo británico sobre a súa permanencia na UE previsto para o próximo 23 de xuño.

Cabe igualmente considerar a expresión do liderado de Vladimir Putin en Rusia e o renacemento do nacionalismo ruso como unha referencia para algúns destes partidos e movementos de extrema dereita en Europa. Neste sentido, a referencia do sistema “putinista” como unha versión modernizada e incluso avanzada do que os teóricos políticos denominan como un sistema de “autoritarismo competitivo”, definido como aqueles líderes autocráticos, con enorme carisma e popularidade que lexitiman o seu poder a través de eleccións periódicas, estase a converter nunha tendencia tan apetecida por estes partidos extremistas como inquietante para o futuro de Europa.

Medios alemás como o diario Bild e outros medios franceses han identificado ao Centro de

Comunicacións Estratéxicas, un organismo dependente do Kremlin, como o presunto eixe de contactos e apoios por parte de Rusia a partidos como o AfD alemá e a Fronte Nacional francesa, identificando así un presunto e complexo entramado financeiro no que destaca o banco moscovita First Czech Russian Bank. Outros medios europeos informan dun presunto financiamento a campañas electorais destes e doutros partidos de extrema dereita en Europa por parte da empresa petroleira estatal rusa Lukoil.

O efecto “sedutor” de Putin cara estes partidos populistas de dereitas e outros extremistas nacionalistas tamén ten unha peza chave na figura do seu asesor Aleksandr Dugin, considerado como o principal ideólogo do denominado “neoimperialismo ruso”, e cuxo acceso aos círculos de poder de Putin é fluído e notable. Dugin ten realizado diversos contactos con partidos nacionalistas de dereitas e incluso outros de esquerdas, como o Syriza grego. Outros medios europeos consideran que o entramado mediático controlado polo Kremlin, en particular os medios informativos Sputnik, Russia Today e Ria Novosti, ten xogado un papel igualmente chave, en particular pola adopción dunha posición sumamente crítica e ata rupturista coa UE, así como fortemente antiestadounidense e antiatlantista.

Outros medios europeos teñen igualmente denunciado que organizacións rusas de extrema dereita, como o Movemento Imperial Ruso e o partido Rodina, teñen delineado a construción dun movemento nacional-conservador a escala mundial. Aquí destaca a presenza de Stanislav Vorobyov, líder do Movemento Imperial Ruso, quen en setembro de 2015 reuniuse en Estocolmo (Suecia) cos líderes de Resistencia Nórdica, un partido de afiliación fascista. É igualmente salientable observar que en medios públicos rusos difúndese unha ideoloxía ultranacionalista incluso de carácter antisemita, toda vez reproducen a idea de que Ucraína está en “*mans de fascistas*” e “*oligarcas xudeus*”, atacando igualmente “*a estratexia sionista en Oriente Medio*”. Incluso, estes medios argumentan que Putin está defendendo uns “*valores occidentais que están en perigo*”.

Con todo o avance de expresións “neo-fascistas”, a discusión sobre a integración da comunidade musulmá en Europa segue a ser un tema pendente para as políticas públicas e as interrelacións societarias, tanto como un preocupante asunto de carácter político e social, que aumenta a súa intensidade no actual contexto de crise socioeconómica, de proliferación de células *yihādistas*, particularmente no aspecto de captación de militantes, e de expresións reaccionarias de carácter xenófobo e extremista.

Dentro do novo perfil terrorista *yihādista*, os medios de comunicación constantemente argumentan o feito de que os seus militantes son cidadáns europeos, principalmente provenientes de clases medias e populares afectadas pola crise económica, e seducidos pola proliferación da fanática ideoloxía *salafista* a través dunha efectiva rede de transmisión. O seu móbil operativo identificaría unha presunta “individualización” do seu accionar, unha especie de “lobo solitario” que retrotrae simbolicamente a experiencia do terrorismo anarquista que viviu Europa a finais do século XIX.

Con todo, e se ben as sociedades europeas e a comunidade inmigrante musulmá están

esforzándose por atopar puntos de encontro a través das recentes e multitudinarias manifestacións, así como da aparición de manifestos por parte de diversas personalidades públicas europeas, a favor da tolerancia, da defensa da liberdade relixiosa e da comunidade musulmá que se han presentado en Francia e Europa desde a aparición da PEGIDA e tralos recentes atentados de París, o problema da islamofobia⁰ segue a ser recorrente, obstaculizando calquera política efectiva de integración.

Neste sentido, as raíces do problema non semellan atoparse única e exclusivamente na proliferación das redes *yihādistas salafistas* senón na situación de integración e interacción social dunha comunidade inmigrante fortemente polarizada polos seus contrastes políticos, ideolóxicos e relixiosos, polas secuelas das carencias de políticas públicas efectivas para a súa integración, da precariedade laboral e situación socioeconómica, e do avance de movementos populistas, xenófobos e de extrema dereita.

Roberto Mansilla Blanco é analista do IGADI.